

Motion till riksdagen 2005/06: MJ530

av **Sven Gunnar Persson m.fl. (kd)**

Hälsosam livsmedelspolitik

Motionen delad mellan flera utskott

1 Innehållsförteckning

1	Innehållsförteckning.....	1
2	Förslag till riksdagsbeslut.....	3
3	Hälsosamma livsmedel.....	5
3.1	Att grundlägga goda matvanor.....	5
3.1.1	Mindre socker i barnmat.....	5
3.1.2	Hemkunsksunderservisningen.....	5
3.1.3	Skolmatens roll.....	6
3.1.4	Opinionsbildning riktad mot barn.....	6
3.2	Politiska styrmedel.....	7
3.3	Forskning och utveckling.....	7
3.4	Functional food.....	8
4	Säkra livsmedel.....	9
4.1	Richterskala för matlarm.....	9
4.2	Säker kontroll av livsmedel.....	10
4.3	Salmonellakontroll av importerat kött.....	10
4.4	Genetiskt modifierade livsmedel.....	11
4.5	Beredskap inför storskaliga hot mot livsmedelsförsörjningen.....	11
4.5.1	Terrorangrepp.....	11
4.5.2	Antibiotikaresistenta bakterier.....	12
4.5.3	Epidemier bland djur.....	12
4.5.4	Smittspridning från djur till människa.....	12
4.5.5	Sveriges beredskap bör utredas.....	13
5	Konsumentmakt.....	13
5.1	Märkning av livsmedel.....	14
5.1.1	Ursprungsmärkning.....	14
5.1.2	Märkning av hur livsmedel producerats.....	15
5.1.3	Rättvisemärkning.....	15
5.1.4	Miljömärkning.....	16
5.1.5	Märkning av functional food.....	16
5.1.6	Märkning av nyttig mat.....	16
5.2	Offentlig upphandling.....	16
5.3	Konsumentföreningarnas betydelse.....	17

Fel! Okänt namn på

5.4 Stärk konsumentens rättigheter.....	17
6 Livsmedelsverket.....	17

2 Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om sockerinnehållet i barmatsprodukter.
2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att sambandet mat–hälsa på ett tydligare sätt behöver betonas i den svenska grundskolan¹.
3. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om inspektionsinsatser vad avser skolmaten.¹
4. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om vikten av att Sverige inom EU driver frågan om att särskilda restriktioner skall gälla för reklam riktad till barn.²
5. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om samordning mellan myndigheter, livsmedelsindustrin, ideella föreningar, lekmannggrupper och andra aktörer inom skola och samhälle.
6. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att regeringen bör tillsätta en utredning för att utarbeta en strategi för ekonomiska styrmedel inom livsmedelskonsumtionen.
7. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att införa en ”Richterskala” för matlarm.
8. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om obligatorisk salmonellakontroll av importerade köttberedningar.
9. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att Sverige bör ha som sin principiella ståndpunkt att konsumenten skall ha rätt att bestämma huruvida hon eller han vill konsumera livsmedel där GMO använts i framställningsprocessen.
10. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att regeringen bör tillsätta en utredning med uppdrag att belysa riskerna kring storskalig spridning av smittämnen bland levande djur och från djur till människa direkt eller via livsmedel samt föreslå åtgärder för att hantera dessa risker.
11. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att allt kött skall vara ursprungsmärkt.
12. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att kött från djur som slaktats efter transporter som varat längre än fyra timmar bör märkas så att transporttiden framgår på förpackningen.
13. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att ett obligatoriskt gemensamt märkningssystem för djurskyddshänsyn bör införas inom EU för att skilja mellan kött från djur som fötts upp med olika grad av djurskyddshänsyn.
14. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att utveckla EU:s miljömärkning, EU-blomman.²
15. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att Sverige bör verka för ett officiellt gemensamt system för nyckelhålmärkning inom EU.

Fel! Okänt namn på

16. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anføres om obligatorisk näringsvärdesdeklaration på livsmedel.
17. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anføres om att Sverige bör verka inom EU för att reglerna om offentlig upphandling tydliggör vilka sociala krav det skall vara tillåtet att ställa vid upphandling av varor.³
18. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anføres om att staten bör verka för att nå ut med uppdaterad, relevant och tydlig information om reglerna för offentlig upphandling till kommunerna i landet.³

¹Yrkandena 2 och 3 hänvisade till UbU.

²Yrkandena 4 och 14 hänvisade till LU.

³Yrkandena 17 och 18 hänvisade till FiU.

3 Hälsosamma livsmedel

Allt för många människor i vårt land har matvanor som medför att de förr eller senare kommer att drabbas av kostrelaterade sjukdomar. En matkultur har byggts upp kring snabbmat som ofta är alldeles för fet, har felaktig näringsammansättning för att passa i längden, ger kortvarig mättnadskänsla eller innehåller för mycket socker. Frysta hel- och halvfabrikat blir också allt mer populära. Dels därför att allt fler anser sig ha allt mindre tid att ägna åt matlagning, dels därför att kunskapen om hur maten skall tillagas från råvarustadiet är otillräcklig. Medvetenheten måste öka om hur kosten skall vara sammansatt för att bidra till hälsa och välbefinnande hos medborgaren.

3.1 Att grundlägga goda matvanor

3.1.1 Mindre socker i barnmat

Socketinnehållet i barnmatsprodukter är en faktor som det kan vara svårt för föräldrarna att bedöma. Kristdemokraterna anser att det skall vara obligatoriskt med näringsdeklaration på all barnmat och att ett tak för tillåten mängd tillsatt socker i barnmat skall införas. Rådets direktiv 90/496/EEG om näringsvärdesdeklaration för livsmedel håller på att ses över och ett förslag till nytt direktiv väntas från kommissionen under hösten 2005. Det är viktigt att Sverige i beslutsprocessen inom rådet verkar för att näringsvärdesdeklaration blir obligatorisk för så många livsmedel som möjligt. Särskilt viktigt är detta när det gäller barnmat. Riksdagen bör även tillkännage för regeringen som sin mening att ett tak för det tillåtna socketinnehållet i barnmatsprodukter bör införas.

3.1.2 Hemkunskapsundervisningen

Kristdemokraterna ser skolan som ett mycket viktigt instrument för att sprida kunskapen om hur vi skall äta och leva ett hälsosamt liv. Att förmedla goda matvanor till det uppväxande släktet redan från början är mycket lättare än att försöka övertyga vuxna som redan har format attityder och vanor. Ett exempel på ett eftersatt område i skolan är ämnet hemkunskap. Skolans hemkunskapsundervisning skall vara ett redskap för att grundlägga goda matvanor.

En färsk undersökning (Livsmedelsverkets rapport 13/2004) om mat och hälsa i skolan, visar att sambandet mat-hälsa inte betonas tillräckligt i skolans undervisning. Undersökningen visar att utbildningen i mat och hälsa är bristfällig eller saknas på landets lärarutbildningar. Detta medför att undervisningen eleverna får också blir bristfällig.

Det är mycket viktigt att skolan är ett konsekvent föredöme. Om undervisningen talar om hälsosamma matvanor samtidigt som skolan installerar läskautomater eller på annat sätt exponerar onyttiga produkter så får eleverna dubbla signaler.

Riksdagen bör tillkännage för regeringen som sin mening att sambandet mat-hälsa på ett tydligare sätt behöver betonas i den svenska grundskolan.

Fel! Okänt namn på

3.1.3 Skolmatens roll

För att förankra undervisningen om hälsosam mat är det viktigt att skolmaten (som skall vara hälsosam) är aptitlig så att eleverna får positiva erfarenheter av på vad de själva skulle kunna laga till. Oaptitlig skolmat leder dessutom till ökat godisätande och intag av mindre hälsosam mat som upplevs som mer lustfylld att äta. Matsedeln bör utgöras av varierade och näringsriktiga rätter som innebär en god balans mellan de olika segmenten i kostcirkeln. En annan aspekt som är befogad i skolan är att elever som äter näringsriktig mat orkar koncentrera sig mer på skolarbetet. Felaktig kost leder oftare till trötthet och bristande studiekapacitet.

En undersökning som Livsmedelsverket genomförde år 2003 bland 2 538 barn i åldrarna 4, 8 och 11 år visar på allvarliga frätskador på barnens tänder, skador som orsakats av omfattande läskdrickande. Emaljerna på tandkronorna hade brutits ner och även det underliggande tandbenet hade börjat erodera. Kristdemokraterna anser att regeringen i överläggningar med Sveriges Kommuner och Landsting bör ta upp policyfrågor när det gäller försäljning och förtäring av läsk och godis i skolorna. Kristdemokraterna anser att regeringen skall framhålla att läsk och godis inte bör försälgas inom den offentliga grundskolan.

Riksdagen bör föreslå att regeringen uppdrar åt Skolverket att öka sina inspektionsinsatser vad avser skolmaten.

3.1.4 Opinionsbildning riktad mot barn

Barns kostvanor påverkas i stor utsträckning av reklam och medier. I marknadsföringslagen är reklam riktad till barn inte särskilt reglerad. Lagen förbjuder inte reklam till barn, och lagen föreskriver inte heller särskilda krav för marknadsföring riktad till barn. Detta kan jämföras med radio- och TV-lagen som stadgar att reklam i en TV-sändning inte får syfta till att fänga uppmärksamheten hos barn under tolv år.

Norge har varit föregångsland mot reklam till barn och den norska lagstiftningen bör vara en inspiration även för EU.

EU:s konsumentministrar träffade i maj 2005 en politisk överenskommelse om ett förslag till direktiv om otillbörliga affärsmetoder. Sverige röstade emot förslaget, eftersom det innebär att vi inte får behålla våra strängare nationella regler annat än under en övergångsperiod. Konsumentverket/KO menar att direktivet i sin nuvarande lydelse skulle leda till ett sämre konsumentskydd och medföra både rättsosäkerhet och tillämpningsproblem. Hösten 2005 skall förslaget diskuteras i Europaparlamentet. I förslaget till direktiv nämns inget om förbud mot marknadsföring riktad till barn, i hela dokumentet nämns ordet "barn" på ett enda ställe i en parentes. Det är viktigt att Sverige i ministerrådet driver frågan om att särskilda restriktioner skall gälla reklam riktad till barn. Detta bör ges regeringen till känna.

3.2 Politiska styrmedel

Möjligheterna att införa någon form av styrmedel när det gäller fett och socker i livsmedel bör utredas närmare, liksom möjligheterna till momssänkning på framför allt frukt och grönsaker.

Även metoderna och ansvaret för att föra ut saklig hälsoinformation bör närmare utredas. Behovet av samordning inom folkhälsoarbetet behöver lyftas fram tydligare. Det behövs en kraftfull samordning av Livsmedelsverket, Läkemedelsverket, Socialstyrelsen, livsmedelsindustrin, ideella föreningar, lekmanngupper och andra aktörer inom skola och samhälle. Detta bör ges regeringen till känna.

En strategi för ekonomiska styrmedel på hälsoområdet bör utarbetas. I februari presenterade Folkhälsoinstitutet sin rapport "Handlingsplan för goda matvanor och ökad fysisk aktivitet i befolkningen". I rapporten lämnas 79 förslag på insatser. Ett av förslagen (insats 54) innebär att möjligheten att minska konsumtionen av choklad, konfektyr och sötade drycker med hjälp av beskattning eller andra ekonomiska styrmedel bör utredas, liksom möjligheten att genom beskattning minska intaget av socker och fett generellt. Ett annat förslag (insats 55) är att en europeisk konferens om förutsättningarna för skattepolitiska åtgärder inom mat- och hälsoområdet bör arrangeras.

De tankar som Folkhälsoinstitutet för fram bör utredas närmare. Riksdagen bör föreslå att regeringen tillsätter en utredning för att belysa möjligheter och svårigheter med ekonomiska styrmedel inom livsmedelsmarknaden.

3.3 Forskning och utveckling

För att kunna konkurrera med de alltför fetthaltiga maträtterna behövs ökade insatser för att utveckla hälsosamma livsmedel som är lika aptitliga som de mer ohälsosamma varianterna. Konsumenternas krav på livsmedelsprodukterna förändras kontinuerligt. Allt fler efterfrågar mat som går snabbt och enkelt att tillaga och äta. Idag är det relativt ohälsosam "snabbmat" som i första hand mött den utmaningen. En produktutveckling krävs därför bl.a. i riktning mot kalorifattiga snabbmatsprodukter som kan konkurrera kulinariskt med de etablerade. I Danmark bedrivs forskning kring produktion av aptitlig och hållbar snabbmat, s.k. convenience food. Bland annat syftar forskningen till att eliminera den ovälkomna uppvärmningssmaken.

Liksom inom annan industri är forskning och utveckling helt avgörande för att livsmedelsindustrin skall kunna ta fram och sälja mervärdesprodukter. Det handlar om att ligga långt framme på områden som handlar om hälsa och functional food, men också om att utveckla råvaruproduktionen och förutspå konsumenttrender. I förslaget till Nationellt forskningsprogram pekas även på stora behov av forskning inom livsmedelssäkerhet, folkhälsoområdet och kvalitetssäkring. Hittills har forskningen kring kött, grönsaker och tillbehör skett på varje område för sig. För att kunna förbättra den färdiga maten gäller det i stället att kombinera dessa tre områden och se dem som en helhet.

Fel! Okänt namn på

I förlängningen har livsmedelsforskningen stor betydelse för Sveriges bönder. Mindre eller sämre forskning minskar helt enkelt möjligheten att få ut ett mervärde av det jordbruket producerar. Behoven inom forskningen är väl kända. Flera utredare har sedan EU-inträdet påtalat att det behövs tillräckliga resurser och mer genomtänkt organisation.

Den forskning som finns om mat, livsmedel och konsumtion tenderar att antingen fokusera på produktion, produkter och marknadsföring eller konsumtion, matkultur och hälsa. Det råder stor brist på kunskap om hur producenters och konsumenters tänkande och agerande inom livsmedelsområdet förhåller sig till varandra.

Ansvar för svensk livsmedelsforskning är splittrat mellan Formas, Vetenskapsrådet och Vinnova med oklara ansvarsregler och kraftigt minskade resurser som följd. Tidigare hade Skogs- och Jordbrukets Forskningsråd (SJFR) det övergripande ansvaret. Under lång tid utvecklades svensk livsmedelsforskning positivt och nådde en hög internationell standard. Detta var möjligt bl.a. tack vare SJFR:s långsiktiga satsning på området. Men i och med regeringens undergrävande av forskningens finansiering och ansvarsfördelning har en nedrustning skett. Kristdemokraterna föreslår nu att Formas ges ett mera övergripande ansvar och anvisas relevanta resurser för att säkerställa livsmedelsforskningen i Sverige.

3.4 Functional food

Functional food är mat som, förutom tillförsel av näringsämnen, skall ge vissa speciella hälsoeffekter. Det mest kända exemplet är kanske drycken Proviva, som innehåller nyttiga tarmbakterier. Functional food kan bidra till att förebygga multifaktoriella risksjukdomar – bensmärhet, diabetes, hjärt—kärlsjukdomar, övervikt/fetma, vissa cancersjukdomar, högt blodtryck och mag—tarmsjukdomar – där kosten är en viktig faktor.

Trenden med funktionell mat började i Japan i mitten på 1980-talet och har sedan dess snabbt spridit sig västerut. USA ligger i täten i väst men Europa börjar komma ifatt. För tre år sedan startade Functional food science center vid Lunds universitet och strax därefter öppnade även SLU i Uppsala ett liknande forskningscentrum. Bland profilområdena kan nämnas: tarmhälsa, där probiotika och prebiotika är framstående exempel; metabolism med omfattande forskning inom en rad centrala områden, t.ex. fetma/aptitreglering, diabetes och hyperlipidemi; antioxidanter och deras hälsoeffekter; samt marknadsföring och andra konsumentaspekter. Ett problem är att en rad konsumentundersökningar visar att de allra flesta svenskar inte har en aning om vad functional food – eller ”mervärdesmat” som det också kallas – är för något.

Svensk livsmedelsindustri visade tidigt ett stort intresse för att ta till sig den ökande kunskapen inom nutritionsområdet, vilket resulterat i en internationellt framskjuten position vad gäller utveckling av näringsanpassade produkter. Möjligheten att i Sverige marknadsföra livsmedel med hälsopåståenden har funnits sedan 1989, då Läkemedelsverket beslöt att inte längre till-

lämpa läkemedelslagstiftningen på livsmedel som normalt förekommer på matbordet.

Inom EU pågår ett arbete med att fastställa gemensamma förordningar avseende användningen av hälsopåstående vid marknadsföring av livsmedel men i dagsläget finns det ingen lagstiftning som reglerar detta. En branschöverenskommelse har därför tagits fram av den svenska livsmedelsbranschen. Överenskommelsen skall komplettera lagstiftningen och verksamheten hos myndigheter som t.ex. Livsmedelsverket, Konsumentverket/KO och Marknadsdomstolen.

4 Säkra livsmedel

Konsumentfrågor handlar inte bara om priset på en vara. Att kunna ställa krav på säkerhet och kvalitet bör vara en rättighet för alla konsumenter. Detta gäller inte minst för den mat vi stoppar i oss. Idag lagras massor av farliga ämnen i människokroppen. Istället för att brytas ner förs ämnena vidare via bröstmjölken till barnen och påverkar i generationer framåt. Säkra livsmedel och kunskap om kostens innehåll är därför några av framtidens viktigaste frågor – såväl nationellt som internationellt.

Aldrig förr har Sverige importerat så mycket livsmedel som idag och aldrig har konsumenternas valmöjligheter varit större. Konsumentintresset växer för produkter som utgår från miljö- och djurhållningsmässigt goda förhållanden och detta ställer ökade krav på gränsöverskridande livsmedelskontroller. Krav på ofarlig mat som produceras i Sverige måste kombineras med ökade kontroller av den mat vi importerar. En rapport från Livsmedelsverket (nr 12/2003) visade att importerade frukter och grönsaker ofta innehöll mer bekämpningsmedel än vad som är tillåtet i Sverige. Andelen frukt- och grönsakspartier med för höga halter av dessa ämnen var sju gånger större för importerade varor än för svenskodlade. Generellt har andelen produkter med en "irriterande" verkan på människokroppen ökat på den svenska marknaden de senaste åren, delvis på grund av att produkter som förut klassificerades som "måttligt hälsoskadliga", nu klassificerats om enligt internationella normer.

4.1 Richterskala för matlarm

En "Richterskala" för matlarm bör införas. I dagsläget är medborgare och medier avtrubbade av ständigt återkommande larmrapporter om att all mat är farlig. Därigenom försvåras medborgarnas möjligheter att ta till sig information om livsmedlens hälsoeffekter. Det är därför angeläget att konsumenten har möjlighet att kunna jämföra olika risker med varandra. Konsumentorganisationerna har sedan en tid tillbaka föreslagit att en s.k. Richterskala för matlarm bör införas. Genom att man sätter en siffra på riskerna kan konsumenten bättre bedöma larmrapporterna och avgöra vilka konsekvenser det bör få. En utgångspunkt för en sådan skala skulle kunna vara DALY-begreppet (DALY

Fel! Okänt namn på

= Disability-adjusted life years) som används inom WHO. Det behövs ett mått som konsumenter och medier lätt kan förstå. Livsmedelsverket bör få i uppdrag att ansvara för att en sådan "Richterskala" införs. Detta bör ges regeringen till känna.

4.2 Säker kontroll av livsmedel

Vad som behövs i EU är ett gemensamt regelverk för kontroll av livsmedel. Utifrån ett gemensamt regelsystem skall kontroller ske både lokalt, regionalt och nationellt. I Sverige sköter Livsmedelsverket kontrollen av livsmedel vilket är en bra ordning. Men för att granska att medlemsländernas kontrollmyndigheter verkligen sköter sina åligganden ser Kristdemokraterna positivt på införandet av en gemensam livsmedelsmyndighet (med placering i Italien) för bl.a. "flygande" kontroller inom EU. Allt för att ge skydd mot de allvarliga livsmedelskriser som förekommit på senare tid – såsom BSE-krisen, mul- och klövsjukan och dioxinskandalen nyligen.

4.3 Salmonellakontroll av importerat kött

En rapport från Livsmedelsverket (nr 7/2004) visar att Sverige importerar 2 miljoner kilo salmonellasmittat kycklingkött varje år. Köttet importerar som köttberedning och köttberedningar omfattas sedan november 2001 inte längre av de svenska reglerna om obligatorisk salmonellakontroll vid import av kött från andra länder. I samband med EU-inträdet 1994 fick Sverige garantier om att få behålla obligatoriska salmonellakontroller av kycklingkött. I efterhand har kommissionen infört köttberedningar som en ny kategori och denna skall inte omfattas av Sveriges undantag, trots att dessa former av kött ingick i det undantag Sverige förhandlade fram före inträdet. Regeringen borde ha hävdats det svenska undantaget bättre. En tredjedel av den svenska importen av kycklingkött utgörs idag av köttberedningar. Livsmedelsverkets rapport visar att åtta procent av dessa köttberedningar är smittade vilket innebär att totalt 2 miljoner kilo smittat kött importerar i enlighet med gällande regler. Livsmedelsverket och även arbetsgrupper inom kommissionen bedömer dock att hälsoriskerna av salmonellasmittade köttberedningar är lika allvarliga som av annat smittat kött.

Sedan juni 2005 är salmonellaprovtagning av köttberedningar obligatoriskt i hela EU. Om salmonella hittas får köttberedningen inte exporteras till andra medlemsländer. Kristdemokraterna anser dock att Sverige måste ha rätt att tillämpa de obligatoriska reglerna för salmonellakontroll av importerade köttberedningar som vårt land hade före år 2001. Regeringen bör driva denna uppfattning gentemot kommissionen. Detta bör ges regeringen till känna.

4.4 Genetiskt modifierade livsmedel

Kunskapen om hur miljö och hälsa påverkas av genteknik är inte tillräcklig och Kristdemokraterna anser därför att de producenter som använder GMO i framställningsprocessen för sina produkter tydligt skall informera om detta. Exempelvis för kött av djur som utfodrats med genetiskt modifierat foder. Det måste ses som en rättighet för konsumenten att kunna välja om man vill köpa livsmedel där GMO finns med i processen. Vi har konsekvent argumenterat för att "försiktighetsprincipen" skall gälla för EU:s politik vad gäller genmodifierade organismer (GMO). Eventuella risker med genmodifierade grödor som är resistent mot vissa sjukdomar, skadeinsekter eller kemikalier är inte tillräckligt klarlagda. Det är viktigt att inte motverka genforskningens stora potential för medicinska, livsmedelstekniska och ekonomiska förbättringar, men samtidigt måste konsumenterna i största möjliga mån skyddas från de möjliga risker som finns av användningen av GMO. Sverige bör inom EU-samarbetet och i det internationella samarbetet ha som sin ståndpunkt att en princip bör vara att konsumenten genom märkningssystemen skall ha rätt att bestämma huruvida hon/han vill konsumera livsmedel där GMO använts i framställningsprocessen. Detta bör ges regeringen till känna.

4.5 Beredskap inför storskaliga hot mot livsmedelsförsörjningen

4.5.1 Terrorangrepp

Biologisk krigföring kan rikta sig mot grödor och djurbesättningar lika väl som mot människor. Motiven för angrepp kan vara antingen att angripa hela samhället eller att specifikt angripa animalieproduktionen som ett självändamål. Det finns skäl att tro att vissa extremgrupper av ideologiska skäl skulle angripa tamdjur hellre än att angripa människor. Det finns grupper av militanta veganer som ägnar sig åt sabotage mot livsmedelstransporter och frisläppande av djur i bur även när detta leder till att de befriade djuren dör en plågsam död. Detta visar att man inte låter sig hindras av djurens lidande för att nå sina syften att orsaka kostnader inom näringsgrenen i fråga. Djuren offras för det högre målet att upphäva "djurförtrycket". På den militanta djurrättshemsidan Facklan skriver en företrädare för Djurens befrielsefront (DBF) följande om ett angrepp på ett djurförsökslaboratorium:

Efter att djuren räddats från tortyren var det beslutat att DBF skulle orsaka så stor ekonomisk skada som möjligt för att se till att djurförsökslabbar i framtiden spenderar mer pengar på säkerhet än de gör på att köpa in nya djur och tortera dem till döds.

Ekonomisk skadegörelse är effektivt, eftersom pengar som skulle använts till att tortera djur istället används till att betala försäkringar, installera larm, köpa nytt material m.m.

Det kan därför tänkas att dessa grupper också skulle sabotera kött- och mjölkproduktionen genom andra sabotagemetoder där djuren "offras". Spridning av smitta bland djuren skulle då vara en effektiv metod som avsevärt skulle

Fel! Okänt namn på

kunna försämlra lönsamheten inom animalieproduktionen och kanske bringa den att upphöra.

Den japanska domedagssekten Aum Shinrikyo visade att det vetenskapliga och tekniska kunnandet kan vara mycket stort även bland synnerligen extrema grupper. Vi bör därför räkna med att även marginaliserade politiska extremgrupper i ett högteknologiskt land kan framställa kemiska och biologiska vapen. Att extremistgrupper använder genteknik för att få virus som smittar både från djur till djur, från djur till människa och från människa till människa kan därför inte uteslutas.

Ju mer omfattande forskningen kring smittämnen och förebyggande av biologiska angrepp är, desto större risk att personer med onda avsikter får tillgång till kunskaper om hur biologiska terrorangrepp skulle kunna genomföras. I detta ligger en slags moment 22-situation. Motåtgärderna för att bemöta mikrobiologiska hot ligger därför troligtvis inte i första hand inom det mikrobiologiska området utan i allmänna åtgärder för att snabbt bekräfta ett sjukdomsutbrott, isolera smittbärarna och i samhället vidta åtgärder för att förhindra att fler smittas.

4.5.2 Antibiotikaresistenta bakterier

Inom övervakningsprogrammet "Svensk Veterinär Antibiotikaresistens Monitorering" (SVARM) undersöks löpande känsligheten för antibiotika hos bakterier från djur i Sverige. Under de senaste två åren har SVA funnit en ökning av resistensen mot antibiotika hos olika sjukdomsalstrande organismer hos svenska kycklingar. Så har exempelvis andelen resistenta vankomycinresistenta enterokocker (VRE) hos svenska slaktkycklingar stigit från 1 procent år 2000 till 36 procent år 2004, detta trots att det antibiotikum som leder till denna typ av resistens inte använts de senaste 20 åren i svensk djuruppfödning. Även om just denna resistens inte bedöms utgöra någon hälsorisk för svenska konsumenter är ökningen oroande.

4.5.3 Epidemier bland djur

De återkommande utbrotten av mul- och klövsjuka visar att sjukdomar kan sprida sig snabbt mellan tamdjur. Om ett smittämne som har lätta att sprida sig skulle mutera så att det blev dödligt skulle en stor del av djurbesättningarna inom landet kunna slås ut. EU har infört regler för bekämpning av mul- och klövsjuka. I dessa finns bl.a. möjligheten att inrätta tillfälliga bekämpningszoner, dvs. områden som det är förbjudet att besöka eller lämna. Liknande åtgärder kan behövas även vid utbrott av andra djursjukdomar.

4.5.4 Smittspridning från djur till människa

Det finns flera typer av sjukdomsalstrande organismer som kan sprida sig från tamdjur till människor. Bland dessa är EHEC och fågelinfluensa. Den förstnämnda kan spridas till människa genom kött och mjölkprodukter men ännu är detta ej påträffat när det gäller fågelinfluensa. Modellen med bekämp-

ningszoner bör kunna användas även för att begränsa sådana sjukdomar som hotar människan.

4.5.5 Sveriges beredskap bör utredas

Det behövs en grundlig utredning som tar ett helhetsgrepp på riskerna kring avsiktlig eller oavsiktlig storskalig spridning av smittämnen bland levande djur och från djur till människa direkt eller via livsmedel. Riksdagen bör begära att regeringen tillsätter en utredning med uppdrag att belysa riskerna och föreslå åtgärder för att hantera dessa risker.

5 Konsumentmakt

För att konsumentmakten skall komma till sin fulla rätt måste det finnas praktiska möjligheter t.ex. genom märkningssystem som ger kunskap om varan och på vilket sätt den produceras. KRAV-märkningen har blivit väl känd av de flesta. KRAV-märket kan endast fås för livsmedel från ekologiska jordbruk där kemiska bekämpningsmedel och konstgödsel ej används. Sedan i början av 1997 finns också den s.k. rättvisemärkningen på vissa utvalda produkter. Kaffe är det mest kända exemplet. Det finns inte varor inom alla kategorier som är miljömärkta och/eller rättvisemärkta men konsumenterna kan genom sin marknadsmakt se till att deras antal växer.

Det finns en oerhörd kraft och potential till förändring hos konsumenterna. Nu kan man naturligtvis hävda att stora aktörer som t.ex. inköpare på stora företag och myndigheter betyder mycket mer än en ensam individ som står i butiken och skall välja kaffe. Men samtidigt är hushållen sammantaget en mycket stark kraft. Det är också de enskilda hushållen som genom sitt röstande vart fjärde år bestämmer vilka som skall styra de offentliga aktörerna. Samma hushåll kan också bestämma om de vill köpa vissa produkter eller tjänster.

Ett exempel som gärna används i detta sammanhang är de miljövänliga tvättmedlen. Det är inte många år sedan det överhuvudtaget inte fanns att tillgå några sådana på marknaden. Efter en tids offentlig diskussion och viss oro över miljöeffekterna kom det några alternativ som var bättre för miljön. Det var inte något av de största företagen som gick före, utan det var mindre uppstickare som såg en ny nisch. Denna nisch växte dock snabbt, och redan 1994 tog de miljömärkta tvättmedlen 80 procent av marknaden och de leverantörer som i dag vill överleva måste helt enkelt anpassa sig och följa konsumenternas uttalade vilja att ta miljöhänsyn. Det intressanta är att det inte behövs att 51 procent av konsumenterna kräver miljömärkning, den kritiska massan som är nödvändig är mycket mindre än så för att en process skall kunna komma igång. Företagen är på detta sätt mycket enklare att hantera för dem som vill förändra än regelverk och politiska överenskommelser som är mer svårföränderliga.

Fel! Okänt namn på

Stora miljövinster, som inte behöver innebära någon form av välfärdsförlust, kan uppnås genom att information sprids om hur konsumenterna genom planering av inköp undviker helt onödigt miljöslitage. Exempel på konsumtionsmönster som påverkar miljön både på kort och lång sikt är bl.a. följande:

- Minskad köttkonsumtion till förmån för mer frukt, rot- och grönsaker.
- Planering av inköpen. Man spar både energi och tid.
- Undvikande av färdigutspädda drycker, det finns ingen anledning att transportera 90 procent vatten långa vägar.
- Vatten på flaska kan av samma skäl ifrågasättas.
- Handla lokala råvaror när sådana finns, transporterna minimeras.
- Handla ekologiskt odlat, insatsmedlen minimeras.

Exemplen kan mångfaldigas och miljöpotentialen är enorm, man räknar med att ca 17 procent av hela landets energianvändning är relaterad till livsmedlen (produktion, process, distribution och konsumtion tillsammans). Det handlar kanske inte i grunden om att vi behöver äta mindre, utan snarare annorlunda.

5.1 Märkning av livsmedel

Medvetenheten om hur kosten påverkar vår hälsa har ökat och för att konsumenterna skall kunna göra medvetna val som påverkar miljön och den egna hälsan krävs god information om de varor och tjänster som finns på marknaden. Utan ursprungsmärkning, fullständig innehållsdeklaration, märkning av genmodifierade varor m.m. blir dessa val omöjliga att göra. Det är viktigt att en varus förpackning ger tydlig information om innehållet och om hur och var den har producerats, så att konsumenterna får den information de efterfrågar.

Många medborgare i vårt land oroas idag av bristande ursprungsmärkning i livsmedelsbutikerna. En Temo-undersökning, som gjorts på uppdrag av LRF och publicerades i september 2004, visar att var tredje kvinna och var femte man oroar sig för om den mat de köper är säker för hälsan. Bara två av tio konsumenter litar på att ursprungsmärkningen alltid är korrekt.

Kristdemokraterna har länge krävt en ökning av de statliga anslagen till organisationer som arbetar med miljömärkning och rättvisemärkning. Det är därför välkommet att regeringen i årets budgetproposition tillmötesgår dessa krav.

5.1.1 Ursprungsmärkning

Enligt ovan nämnda Temo-undersökning anser nästan varannan konsument att uppgifter om varans ursprung är den absolut viktigaste informationen vid livsmedelsinköpen. Inte mindre än 86 procent av de tillfrågade vill veta varifrån maten de äter kommer. Emellertid är det många som enligt undersökningen inte litar på att ursprungsmärkningen av livsmedel är korrekt. De regler som finns för vilken information som skall finnas på förpackningar, i butiker och i restauranger är en blandning av frivilliga överenskommelser mellan

Fel! Okänt namn på

handlare, svensk lagstiftning och EU-förordningar. Den dåliga märkningen försvårar avsevärt konsumenternas möjligheter att göra medvetna val. Det finns därför all anledning att inordna ursprungsmärkningen i ett enhetligt märkningssystem som kan vinna konsumenternas förtroende. Sverige bör därför verka för en gemensam EU-bestämmelse om att allt kött skall vara ursprungsmärkt. Detta bör ges regeringen till känna.

Ett annat önskemål från konsumenternas sida är att få veta varifrån maten på restaurangerna kommer. Någon form av ursprungsmärkningssystem för restauranger bör därför implementeras.

Konsumenternas önskan att känna till matens ursprung är legitim och skall inte förväxlas med en inskränkt nationalism. Förtroendet för svenska livsmedel är högt. Detta springer ur en insikt om att svenska bönder har arbetat hårt och målmedvetet för att säkra en internationellt sett mycket god djuromsorg. Sverige har bland de friskaste djuren i världen och är det enda land i EU som inte haft något fall av BSE. De stränga svenska reglerna gör att landet är den enda EU-medlem som i praktiken kan garantera att livsmedlen är fria från salmonella. Det svenska jordbrukets miljöarbete väcker också stor respekt internationellt.

5.1.2 Märkning av hur livsmedel producerats

Konsumenterna är också intresserade av hur kött producerats. Det finns behov av någon form av märkning som ger upplysningar om alla moment i produktionsprocessen. Även relevanta omständigheter kring hur importerat kött producerats bör vägas in i märkningen av köttet. Om slaktdjur transporterats längre än 4 timmar före slakt bör transporttiden anges på köttet. Detta bör ges regeringen till känna.

Ett obligatoriskt gemensamt märkningssystem för djurskyddshänsyn bör införas inom EU för att skilja mellan kött från djur som fötts upp med olika grad av djurskyddshänsyn (naturligtvis inom EU:s minimiregler). Detta system skulle kunna utformas som olika s.k. smileys eller liknande symboler som bygger på mätbara kriterier. Sverige bör inom EU verka för att gemensamma regler om sådana märken kommer till stånd. Detta bör ges regeringen till känna.

5.1.3 Rättvisemärkning

Poängen med rättvisemärkning är att väga in sociala aspekter i hur en vara produceras. Syftet är att förändra orättvisa strukturer i den internationella handeln samt förbättra de mindre producenternas sociala och ekologiska villkor genom att erbjuda deras organisationer direkt tillgång till marknaden under rättvisare handelsvillkor. Kostnaden för varor som tagits fram med gifter, barnarbete eller miljöförstöring kommer att drabba oss direkt eller indirekt förr eller senare. Den välinformerade konsumenten kan därför bidra till en bättre utveckling genom att välja varor som är miljövänligt producerade på ett socialt acceptabelt sätt.

Fel! Okänt namn på

5.1.4 Miljömärkning

Idag är KRAV det svenska miljömärket för ekologiskt odlad mat, men också för några andra produktområden som textilier. EU:s miljömärkning, EU-blomman, bör vidareutvecklas till att även omfatta livsmedel. Det behövs också en ordentlig revidering och stärkande av EU-blomman så att bl.a. livscykelanalyser får ökad betydelse. Detta bör ges regeringen till känna. En enhetlig märkning som alla har förtroende för är viktigt, samtidigt får det inte ske på bekostnad av en alltför krånglig byråkratisk process.

5.1.5 Märkning av functional food

För functional food finns nu också en märkning, en stämpel framtagen av Swedish Nutrition Foundation med texten ”Produktens dokumentation granskad enligt livsmedelsbranschens regler för hälsopåståenden”. Ett problem i sammanhanget är att marknadsföringslagen anses förbjuda marknadsföring som tydligt talar om vilka hälsofördelar en viss produkt har till följd av stämpelein. En utredning kring problematiken har nyligen presenterats av Livsmedelsverket – dock utan att resultera i något lagförslag. För närvarande pågår ett arbete kring utformandet av en EU-förordning om regler för marknadsföring av functional food.

5.1.6 Märkning av nyttig mat

Nyckelhålmärkningen ger idag upplysning om att maten inte innehåller onödigt mycket fett och socker eller att den är fiberrik. En mer kvantitativ märkning, och inte som idag ett binärt system (nyckelhål eller inget nyckelhål), bör eftersträvas. Sverige bör verka för ett officiellt gemensamt system för nyckelhålmärkning inom EU. Detta bör ges regeringen till känna.

Lagstiftningen behöver skärpas när det gäller krav på näringsdeklarationer på livsmedelsförpackningarna. Idag redovisas oftast inte mängden socker; den ingår i kategorin kolhydrater. Kristdemokraterna föreslår att lagen tydligt skall ange att såväl mängden fett som mängden socker skall anges på de förpackade livsmedel som säljs i Sverige. Riksdagen bör tillkännage för regeringen som sin mening att näringsvärdesdeklaration blir obligatorisk på livsmedel.

5.2 Offentlig upphandling

Flera svenska kommuner köper idag rättvisemärkta produkter när dessa finns. I samband med införande av kommunala policies för upphandling av rättvisemärkta produkter har det ibland rått oklarhet om i vilken utsträckning gällande EU-regelverk tillåter att ekologiska och sociala kriterier ställs på upphandling av varor. Eftersom offentlig upphandling står för en stor omsättning är det angeläget att den regleras av tydliga bestämmelser. Sverige bör därför verka inom EU för att reglerna om offentlig upphandling tydliggör vilka soci-

ala krav det skall vara tillåtet att ställa vid upphandling av varor. Detta bör ges regeringen till känna.

För att upphandlingsverktygen i kommunerna skall fungera är det viktigt att politiker och tjänstemän på lokal nivå har kunskap om de regler som finns. Staten bör därför ta på sig ett ansvar att nå ut med information till kommunerna i landet. Miljöstyrningsrådet kan vara en lämplig kanal för detta. Det är bl.a. viktigt att Miljöstyrningsrådets webbaserade EKU-verktyg för offentlig upphandling är uppdaterat, relevant och tydligt. Detta bör ges regeringen till känna.

5.3 Konsumentföreningarnas betydelse

I Sverige sköter Konsumentverket mycket av det som i det kontinentala Europa sköts av ideella konsumentorganisationer. Konsumentorganisationerna i många EU-länder är mycket starka och EU-politiken förutsätter delvis förekomsten av sådana starka konsumentorganisationer, exempelvis vid remisser på lagförslag. För att tillvarata de svenska konsumenternas intressen vore det därför önskvärt att konsumentrörelsen i Sverige stärks.

5.4 Stärk konsumentens rättigheter

För att stärka konsumenternas rättigheter bör regeringen arbeta utifrån bl.a. följande principer:

- Nya livsmedel skall vara långsiktigt säkra för människor, djur och miljö.
- Märk all genmat och se till att det finns GMO-fria alternativ.
- Försvara rätten till en fungerande kontroll för säkra livsmedel. Detta gäller inte minst Sveriges rätt att kontrollera importerade köttberedningar för att undvika införsel av salmonella.
- Försiktighetsprincipen skall gälla – producenterna skall kunna visa att maten är ofarlig.
- WTO-förhandlingarna påverkar konsumentskyddet. Vi kräver konsumentrepresentation på internationell nivå i WTO-förhandlingarna och att konsumentintresset skrivs in i WTO-deklarationerna.
- Bestrålning får inte användas som ersättning för god livsmedelshygien.
- Utöka skolans undervisning i hem- och konsumentkunskap.
- Ge större resurser till konsumentforskning.

6 Livsmedelsverket

Livsmedelsverket skall i konsumenternas intresse verka för god kvalitet, redlighet i livsmedelshandlingen och bra matvanor. Ökade informationsinsatser behövs för att vidga kunskaperna om kostens betydelse för hälsan. Bristfälliga

Fel! Okänt namn på

livsmedelskontroller kan medföra hälsorisker för människor och regeringen måste därför tillföra stat och kommun mer resurser så att kontrollerna kan utföras på tillfredsställande sätt.

Det är viktigt att Sverige har egen nationell kompetens och kan producera eget vetenskapligt material för att slippa att vara beroende av andras bedömningar. För att kunna garantera en god konsumentssäkerhet krävs att Livsmedelsverket (SLV) har tillräcklig kompetens att hantera frågor inom bl.a. kemi, toxikologi, mikrobiologi och nutrition. Detta för att kunna hävda sig internationellt och att kunna försvara svenska nationella intressen i EU. Det är därför av yttersta vikt att Livsmedelsverket har erforderliga resurser för att göra egna vetenskapliga bedömningar.

Ett exempel på områden Livsmedelsverket måste ägna mer forskning åt är naturliga gifter. Alla levande organismer har naturliga gifter för att skydda sig. Hur detta påverkar människors hälsa vet man inte tillräckligt om idag. Till viss del baseras SLV:s arbete på nationella kostundersökningar där man studerar vad som är bra mat. För att få reda på detta måste man veta vad maten innehåller samt vad folk äter. Det senare måste undersökas kontinuerligt. Dessa undersökningar skall ligga till grund för säkerhetsarbete och kostrekommendationer. Det är angeläget att Livsmedelsverket tillförsäkras nödvändiga medel för att kunna garantera en god konsumentssäkerhet.

Stockholm den 5 oktober 2005

Sven Gunnar Persson (kd)

Björn von der Esch (kd)

Ragnwi Marcelind (kd)

Lars Gustafsson (kd)

Chartrine Pålsson (kd)

Dan Kihlström (kd)

Johnny Gylling (kd)

Tuve Skånberg (kd)

Annelie Enochson (kd)